

**სასჯელალსრულების სამსახურის მართიანი ავტომატიზებული
სისტემა და მისი ინფორმაციული უსაფრთხოება**

თინათინ კაიმაური, კორნელი ოდიშარია, ნინო წიკლაური
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

რეზიუმე

ნაჩვენებია თუ რა როლი შეიძლება ითამაშოს სასჯელალსრულების სამსახურის ერთიანი ავტომატიზებული სისტემის შექმნამ მისი მუშაობის ხარისხის გაუმჯობესებასა და საერთაშორისო მოთხოვნების მაქსიმალურად დაკმაყოფილებაში. წარმოდგენილია პენიტენციალური სამსახურის ერთიანი ავტომატიზებული სისტემის აგების და მისი ინფორმაციული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ძირითადი პრინციპები. მოცემულია მისი და ცალკეული ქვესისტემის ფუნქციონირების ზოგადი ბლოკ-სქემები.

საკანძო სიტყვები: ავტომატიზებული სისტემა. პენიტენციალური სისტემა. ინფორმაციული ტექნოლოგიები. ინფორმაციული უსაფრთხოება. სიტუაციური ცენტრი.

1. შესავალი

პენიტენციალური (სასჯელალსრულების) სამსახური წარმოადგენს ნებისმიერი სახელმწიფოს განუყოფელ ნაწილს და აქ არსებული მდგომარეობა წარმოადგენს ერთგვარ ინდიკატორს სახელმწიფოს დემოკრატიული განვითარების, ადამიანთა უფლებების დაცვის დონის თვალსაზრისით. პატიმართა უფლებების დაცვის მიხედვით მსოფლიოს ბევრ ქვეყანაში კატასტროფული მდგომარეობაა. ამ მხრივ გამონაკლისს არც საქართველო წარმოადგენს. ამის დასტურია ის, რომ ჯერ კიდევ 2006 წელს საერთაშორისო ორგანიზაციის „ჰიუმან რაითს ვოთჩ“-ის დასკვნით საქართველოში დარღვევებს ადგილი ჰქონდა სასჯელალსრულების სისტემის (სას) ყველა რგოლში და ისინი ატარებდა მასობრივ ხასიათს. წინასწარ პატიმრობაში მყოფ პირთა დაკავების ადგილებში პირობები და პატიმრებისადმი მოპყრობის რეჟიმი ვერავითარ კრიტიკას ვერ უძლებდა, თავისუფლად შეიძლებოდა არსებული რეჟიმის როგორც წამების კვალიფიცირება. აღნიშნული გარემოება თავისუფლად შეიძლება იქცეს ქვეყანაში სოციალური აფეთქების კატალიზატორად და სერიოზულად შეუშალოს ხელი სახელმწიფოს მდგრად განვითარებას. აუცილებელია ხელისუფლებამ გააძლიეროს სასჯელალსრულების სისტემის მოდერნიზაცია-სრულყოფა, პატიმართა უფლებების „ჰიუმან რაითს ვოთჩ“-ის რეკომენდაციების მიხედვით დაცვის უზრუნველყოფა.

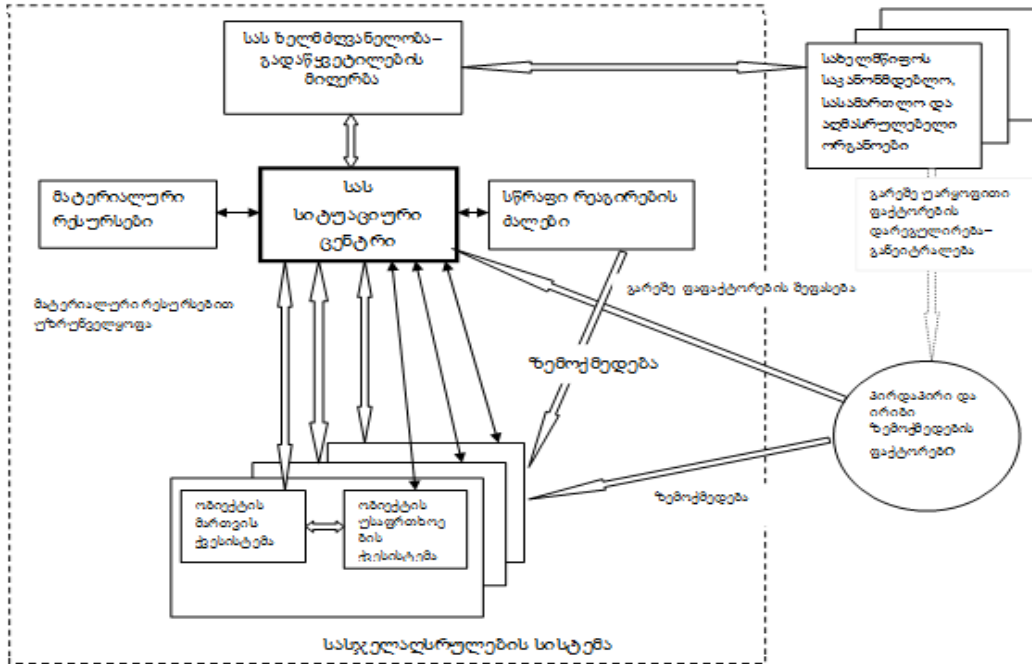
პენიტენციალურ სისტემაში არსებული მდგომარეობის დაძლევა და აღნიშნული რეკომენდაციების რეალიზაცია, ფაქტობრივად, შეუძლებელია თუ არ შეიქმნება სას-ის სრულმასშტაბიანი, თანამედროვე IT-ტექნოლოგიებზე დაფუძნებული ერთიანი ავტომატიზებული სისტემა, რომელიც პირველ რიგში, შესაძლებელს გახდის სას-ის ადმინისტრაციის მხრიდან თვითნებური, სუბიექტური მოქმედებების მინიმუმებას და პრინციპის – ყველა არაკანონიერი მოქმედება კონტროლირებადი და დასჯადია გახორციელებას.

2. ძირითადი ნაწილი

სას-ის ერთიანი ავტომატიზებული სისტემის შექმნა რთული და მარავალსაპექტიანი ამოცანაა. ერთიანი ავტომატიზებული სისტემების (ეას) შექმნას საფუძვლად შეიძლება დაუდლოთ კომპლექსურობის პრინციპი - ორგანიზაციული მართვა, პლუს ფიზიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფა, როგორც ინფორმაციული უზრუნველყოფის, ასევე ყველასი და ყველაფრის, რაც დაკავშირებულია სას-ის ნორმალურ ფუნქციონირებასთან. მთავარი მოთხოვნაა რაც წაყენება ეას- ესაა დროის ნებისმიერ მომენტში შესაძლებელი იყოს შეფასდეს სასჯელალსრულების სისტემის ფუნქციონალური მდგომარეობა: შეესაბამება ნორმებს; არის ცალკეული უმნიშვნელო გადახრები, რომელთა გასწორებაც სას-ის და მისი ობიექტების ყოველდღიური საქმიანობის ნაწილია; არსებობს ტენდენციები, რომლებიც მოითხოვს ანალიზს და საჭირო შეფასებებს რამდენად საგანგაშოა ეს ტენდენციები და მიღებული იქნას ცენტრალიზებულად მართვის გადაწყვეტილება; დარღვევებმა ცალკეულ ობიექტებზე მიიღოს საშიში, ნორმიდან სშირად გადახრის ხასიათი და საჭიროა ცენტრიდან ჩართვა; ცალკეულ ობიექტზე ან ობიექტებზე წარმოიქმნა საგანგაშო სიტუაცია და საჭიროა სწრაფი რეაგირება და ა.შ. ესაა ეას-ის სიტუაციური ცენტრის დანიშნულება, რომელიც ვალდებულია სას იუსტიციის სამინისტრო და საჭიროებისას სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოები ჩააყენოს საქმის კურსში სისტემაში მიმდინარე მომენტში არსებულ მდგომარეობაზე და საჭიროებისას მიიღოს და განახორციელოს საჭირო მითითებები მიმდინარე პროცესთან, სიტუაციასთან დაკავშირებით. ეას ერთდროულად უნდა უზრუნველყოს მსაჯავრებულების, სას-ის პერსონალის უფლებების დაცვა და მოვალეობის შესრულების კონტროლი და მართვა.

სიტუაციური ცენტრი უნდა უზრუნველყოფდეს ნებისმიერ ობიექტზე დარღვევათა დაფიქსირების და სტატისტიკური მონაცემების შეგროვებას, რაც ხელს შეუწყობს ადმინისტრაციული თუ სასჯელალსრულების სისტემის ფუნქციონირებაში არსებული დარღვევების გამოვლენას და მათი ოპერატიულად დაძლევის უზრუნველყოფას, ან გვემაზომიერად დადებითი, საერთაშორისო სტანდარტების მოთხოვნათა შესაბამისად გარდაქმნების განხორციელებას. სიტუაციური ცენტრის სტატისტიკური თუ სხვა მონაცემთა ბაზები შესაძლებელს გახდის კანონიერების უზენაესობის დამკვიდრებას და ხელს შეუწყობს ადმინისტრაციის თუ

მსჯავრდებულების მხრიდან ნებისმიერი სახის კანონდარღვევების ოპერატიულად გამოძიებას. ცხადია, ეას-ის შექმნისას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საჭირო მატერიალური თუ სხვა რესურსების არსებობას, ასევე აუცილებელია გამოვლინდეს ყველა სახის (შემთხვევითი თუ წინასწარგანზრახული) ხასიათის მუქარები, ასევე ის სუსტი მხარეები რაც მომდინარეობს კონკრეტული სახელმწიფო სისტემის მოწყობის ხასიათისა და მდგომარეობიდან (ნახ.1).

ნახ.1. სასჯელაღსრულების სისტემის ერთიანი მართვის ავტომატიზებული სისტემის ზოგადი სქემა

ეას-ის შექმნისას უმთავრესია სას-ის შემადგენლობაში შემავალი ყველა ობიექტის გამოვლენა:

ა) მოხდეს დასაცავი ობიექტის კატეგორირება. მათი კატეგორირების მიხედვით დაჯგუფება და განლაგების ადგილების დახასიათება; ბ) გამოვლინდეს ობიექტებს შორის და ცენტრთან არსებული და შესაქმნელი კომუნიკაციები. ამ დროს შესაძლო საფრთხეები; გ) გამოვლინდეს ხელისუფლების ორგანოებთან არსებული და შესაქმნელი კომუნიკაციები, ამ დროს შესაძლო საფრთხეები; დ) განისაზღვროს ინტერნეტთან დაშვების სისტემა, ამ დროს შესაძლო საფრთხეები და მათგან დაცვის საშუალებები; ე) დადგინდეს სახელმწიფოს საგანგებო სიტუაციათა მართვისა და ლიკვიდაციის ცენტრთან კავშირის წესი და პირობები.

იმისათვის, რომ უზრუნველყოთ კატეგორირებული ობიექტების (კო) უსაფრთხოება, ნათლად უნდა განისაზღვროს თუ რა სახის ურთიერთობებს (კო-ს ადმინისტრაცია-პატიმარი, ვიზიტორი-პატიმარი-ზედამხედველი, გარე სამყარო- პატიმარი, პატიმარი-პატიმარი, და ა.შ.) შეიძლება ჰქონდეს ადგილი და ეს ურთიერთობები უნდა იყოს დაფიქსირებული კო-ს შიგა განაწესში და უნდა შეესაბამებოდეს ქვეყანაში მოქმედ სამართლებრივ დოკუმენტებს და ცხადია, მაქსიმალურად უნდა იყოს გათვალისწინებული საერთაშორისო მოთხოვნები. ეას-ის შემადგენლობაში აუცილებლად იქნება ჩართული კო-ებზე ადმინისტრაციის და პატიმართა მიერ შიდა განაწესის-კანონით განსაზღვრული უფლება-მოვალეობების და აკრძალული ქმედებების კონტროლის ქვესისტემა.

აქტიურად პენიტენციური სამსახურის ნებისმიერი კატეგორირებული ობიექტი განეკუთვნება განსაკუთრებით საშიში ობიექტის კატეგორიას, სადაც ნებისმიერი შემთხვევითი თუ წინასწარ განსაზღვრული მუქარების დროულად აღმოუჩენლობამ და მათმა რეალიზაციამ შეიძლება გამოიწვიოს სერიოზული ზარალი, ადამიანების დაღუპვის ჩათვლით, ამიტომ ეას-ის შემადგენლობაში უნდა იყოს საგანგებო ან კრიზისულ სიტუაციებზე რეაგირების ქვესისტემა, რომლის ფუნქციონირება უნდა ემყარებოდეს შემდეგ ფაქტორებს:

ა) დადგინდეს სიტუაციის ზოგადი შეფასების და კრიზისული მდგომარეობის გამოვლენის კრიტერიუმები (მარკენებლები); ბ) მოხდეს კრიზისული სიტუაციების რანჟირება შესაძლო შედეგებისა და მასშტაბების გათვალისწინებით; გ) განისაზღვროს რანჟირებული კრიზისული სიტუაციის შესაძლო დადგომისას განგაშის გამოცხადების და ადგილობრივ ხელისუფლებასთან, ეას სიტუაციურ ცენტრთან, სამართალდამცავ ორგანოებთან და ა. შ. კავშირის დამყარების წესი; დ) განისაზღვროს რანჟირებული კრიზისული სიტუაციის დადგომისას ადგილობრივი რესურსებისა და ცენტრალური რესურსების მობილიზაციის და კრიზისული სიტუაციების განმუხტვა-ლიკვიდაციის წესი.

კრიზისულ სიტუაციებზე რეაგირების სისტემას თავისი მართვის ცენტრები უნდა გააჩნდეს ყველა მნიშვნელოვან კატეგორიულ ობიექტზე, ეას-ის სიტუაციურ ცენტრში და კავშირი უნდა ქონდეს სახელმწიფოს საგანგებო სიტუაციათა მართვისა და ლიკვიდაციის ცენტრთან. კატეგორიულ ობიექტებზე საგანგებო (კრიზისული) სიტუაციების დადგომის თავიდან აცილების აუცილებელ ელემენტს წარმოადგენს კო-ს ფიზიკური დაცვის სისტემა (ფდს). ფდს-ს ძირითადი კომპონენტები უნდა იყოს:

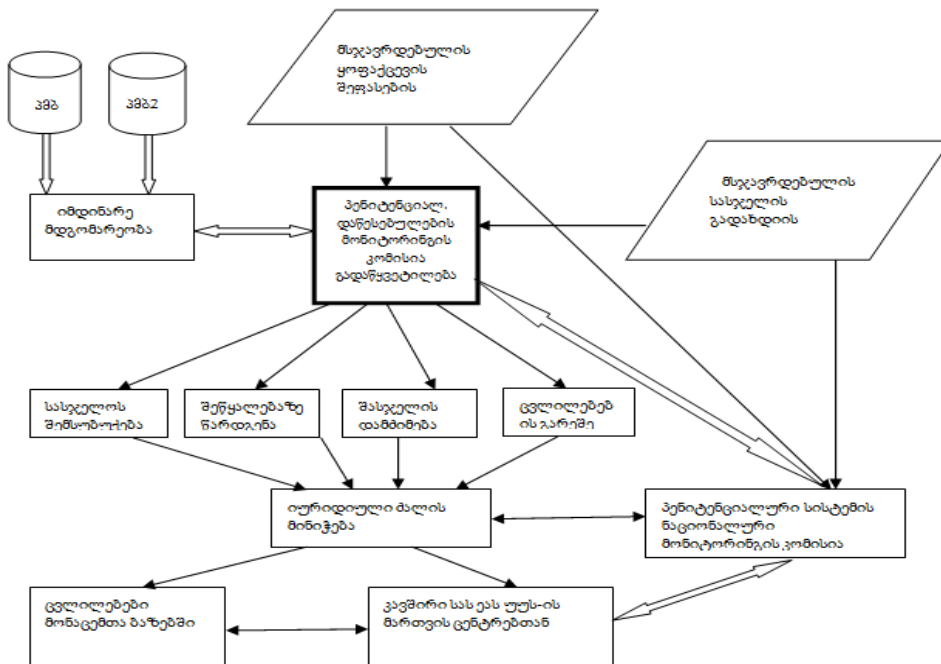
ა) დაცვის ქვესისტემები: პერიმეტრის დაცვა და კონტროლირებადი ზონების ორგანიზაცია; ობიექტების შიგა დაცვა, დაცვის პოსტები; ბ) დაცვის სახე: ფიზიკური დაცვა ცოცხალი ძალის გამოყენებით, დაცვის ელექტრონული სისტემა; ხანძარსაწინააღმდეგო საშუალებები; დამცავი ბარიერები (კედლები, მავთულხლართები და ა.შ.); გ) დაცვის ქვესისტემის კავშირები კო-ს კრიზისულ სიტუაციებზე რეაგირების მართვის ცენტრიდან.

ორგანიზაციული და უსაფრთხოების უზრუნველყოფის პროცესების სამართავად თანამედროვე ინფორმაციული ტექნოლოგიების გამოყენება პატიმართა უფლებების დაცვა და ადმინისტრაციის მხრიდან ნებისმიერი მოქმედებების გაკონტროლება მათი კანონიერების, ოპერატიულობის თვალსაზრისით მაქსიმალურად უზრუნველყოფილის საშუალებას იძლევა. პირველ რიგში განვიხილოთ ეას-ში პატიმართა ყოფაქცევისა და სიტუაციათა კონტროლის (მონიტორინგის) ქვესისტემების აგების ძირითადი პრინციპები.

უნდა შეიქმნას პატიმართა ორი ტიპის მონაცემთა ბაზები: 1. პატიმრის ბიოგრაფიული მონაცემების და სასჯელთან დაკავშირებული მონაცემების ბაზა პირობითად მას ვუწოდოთ, პატიმართა სტატისტიკური მონაცემთა ბაზა (პმბ1); 2. პატიმრის პენიტენციალურ დაწესებულებაში ყოფნისას მისი ყოფაქცევის მონაცემების ბაზა-სტატისტიკური მონაცემების ბაზა (პმბ2).

პატიმართა ყოფაქცევის კონტროლის სისტემა სასჯელსრულების სამსახურის უსაფრთხოების ერთ-ერთი უმთავრესი რგოლია და მისი ძირითადი ფუნქციები (ნახ.2) შეიძლება ასე ჩამოვყალიბოთ:

ა) განისაზღვროს პატიმრის (მსჯავრდებულის) ყოფაქცევის შეფასების საკაკონმდებლო და საერთაშორისო ნორმების მიხედვით; ბ) განისაზღვროს მსჯავრდებულის შეწყალების წარდგენის, სასჯელის გადახედვის ან ცვლილებების გარეშე დატოვების კრიტერიუმები.

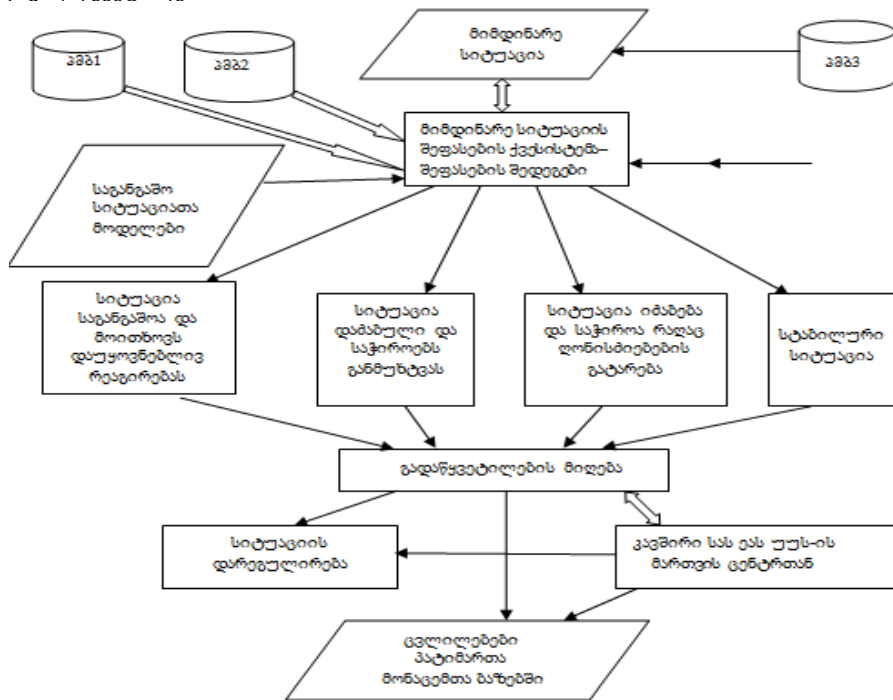

ნახ.2. პატიმართა ყოფაქცევის კონტროლის ქვესისტემა

ვგულისხმობთ, რომ პატიმართა ყოფაქცევის კონტროლის სისტემის ფუნქციონირება უნდა ხდებოდეს პენიტენციალური სისტემის კონკრეტული დაწესებულების მონიტორინგის კომისიის ზედამხედველობით, რომელმაც საბოლოო შედეგები უნდა შეათანხმოს პენიტენციალური სისტემის ნაციონალური მონიტორინგის კომისიასთან. სიტუაციური კონტროლის ქვესისტემის ძირითადი ამოცანაა პენიტენციალურ დაწესებულებაში შესაძლო საფრთხეების (აქ არ ვგულისხმობთ ბუნებრივი კატასტროფებით, შემთხვევითი ფაქტორებით გამოწვეულ საგანგაშო სიტუაციებს) დროულად აღმოჩენა, მათი ლოკალიზება და ნეიტრალიზება, უკიდურეს შემთხვევაში კი რეალიზებული მუქარებით გამოწვეული შედეგების ლიკვიდაცია. ამ შემთხვევაში საფრთხეებში ვგულისხმობთ ყველა იმ მოქმედებას, რომელიც შეიძლება მომდინარეობდეს პატიმრის, ან პატიმართა ჯგუფისაგან, შიდა თუ გარე ხელშემწყობი ფაქტორების მოქმედების პირობებში, თანაც ეს

საფრთხეები შეიძლება იყოს შემთხვევითი სტიქიური ხასიათის ან წინასწარ განზრახული დაგეგმილი მოქმედებების შედეგი.

სიტუაციათა კონტროლის ქვესისტემა (სკქს) იღებს კატეგორირებულ სიტუაციურ სიგნალს (ნახ.3), რომლის წყარო შეიძლება იყოს ეას ვიდეთვალთვალის ქვესისტემა, ფიზიკური დაცვის ელექტრონული ქვესისტემა. პატიმართა ინდივიდუალურ გადაადგილებათა კონტროლის ქვესისტემიდან პენიტენციალური დაწესებულების ზედამხედველთა ჯგუფიდან, ზედამხედველთა ჯგუფის მოქმედებათა კონტროლის ელექტრონული ქვესისტემიდან. „მიმდინარე სიტუაცია” ნიშნავს დროის ნებისმიერ მომენტში პატიმრის ადგილსამყოფელის და საქმიანობის ზუსტად წარმოდგენას. პატიმართა დღის განაწესის მონაცემთა ბაზის (პმბგ) მეშვეობით. რაც შეეხება კატეგორირებულ სიტუაციურ სიგნალს, ის შეიძლება სკქს-ის მოთხოვნით იქნას მიღებული და აუცილებელი არაა იყოს განგაშის მაუწყებელი. ერთდროულად ხდება მიმდინარე სიტუაციის საგანგაშო სიტუაციათა მოდელბთან შედარება და შედარების შედეგების შეფასება. ასეთი შეფასებები სკქს ხდება წინასწარ დადგენილი გარკვეული პერიოდულობით. განგაშის სიგნალის მიღებისას კი ქვესისტემა მომენტალურად გადადის მიმდინარე სიტუაციის შეფასებაზე და იძლევა შესაბამის დასაბუთებულ გადაწყვეტილებას.

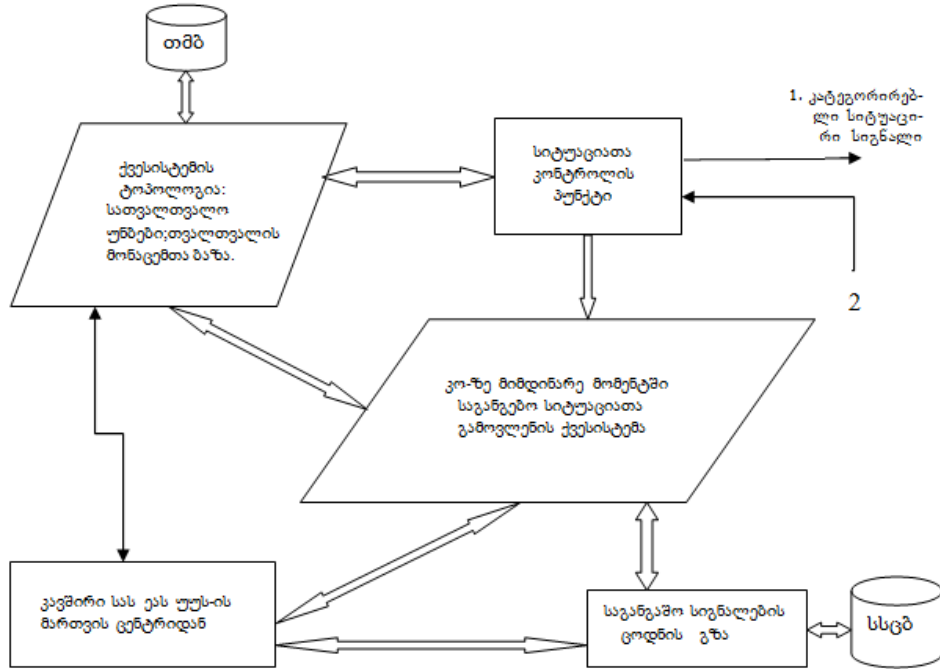

ნახ.3. პენიტენციალურ დაწესებულებაში სიტუაციათა კონტროლის ქვესისტემა

ას სიტუაციათა კონტროლის ქვესისტემის ერთ-ერთი ძირითადი ელემენტი უნდა იყოს კო-ზე ორგანიზებული ვიდეთვალთვალის სისტემა თავისი ფიზიკური დაცვის აპარატურული საშუალებების მონიტორინგის ქვესისტემით. კატეგორირებულ ობიექტებზე ვიდეთვალთვალის სისტემა ახორციელებს სიტუაციათა ვიდეთვალთვალის, საგანგაშო სიტუაციათა ცოდნის ბაზების შევსებასა და გამოყენებას. ზოლო სიტუაციათა კონტროლის პუნქტი ოპერატორთან ერთად ახდენს კატეგორირებული სიტუაციური სიგნალის გამოშვებას (ნახ.4). ვიდეთვალთვალის სისტემის (ვთს) ოპერატორი ასევე აკონტროლებს ფიზიკური დაცვის აპარატურული საშუალებების მიერ გამოშვებული კატეგორირებული სიტუაციური სიგნალის მიღებასა და შეფასებას.

ეას და მთელი სასჯელაღსრულების სისტემის გამართული და სამართლებრივი ფუნქციონირება მთლიანად დამოკიდებულია სისტემაში მომუშავე თანამდებობების პირების და მთელი პერსონალის უნარზე ყოველგვარი დარღვევების გარეშე შეასრულოს მათზე დაკისრებული მოვალეობები. ეს კი ცხადია დაკავშირებულია მათ უნარ-ჩვევებთან, გაწვრთნილობასა და თავისი მოვალეობების ზედმიწევნით ზუსტად ცოდნასთან. განსაკუთრებით კატეგორირებულ ობიექტებზე მომუშავე პერსონალს მოეთხოვება ზედმიწევნით იცოდეს თავისი მოვალეობები, უფლებები, პატიმრებთან და მათ სანახავად მოსულ პირებთან მოპყრობის წესები, აკრძალული მოქმედებები და ა.შ. იმის გათვალისწინებით, რომ სასჯელაღსრულების ნებისმიერი ობიექტი და მთლიანად სისტემა ქვეყანაში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ობიექტების კატეგორიას

განეკუთვნება, საჭიროა ეას შემადგენლობაში ფუნქციონირებდეს კო-ს პერსონალის მზადყოფნის მონიტორინგის სისტემაც რაც სრულად შეესაბამება საერთაშორისო მოთხოვნებს.

ნახ.4. კატეგორიულ ობიექტზე ვიდეოვალთვალის სისტემა

3. დასკვნა

სახელმწიფო სასჯელსრულების სისტემის ერთიანი ავტომატიზებული სისტემის შექმნის ჩვენ მიერ წარმოდგენილი კონცეფციიდან ნათლად ჩანს, რომ დღეს ასეთი მაღალტექნოლოგიური და ინტელექტზე დაფუძნებული ავტომატიზებული სისტემის გარეშე შეუძლებელია სას-ში რამე სერიოზული გარდაქმნის განხორციელება, რომ არაფერი ვთქვათ საერთაშორისო ორგანიზაციის “ჰიუმან რაითს ვოთჩ”-ის რეკომენდირების გათვალისწინებასა და პრაქტიკაში რეალიზებაზე.

ლიტერატურა:

1. : – ჰიუმან რაითს ვოთჩ-ის 2006 წ. სექტემბრის ანგარიში.

UNITED AUTOMATED SYSTEM OF PENITENTIAL SERVICE AND INFORMATION SECURITY

Kaishauri Tinatin, Odisharia Korneli, Tsiklauri Nino
Georgian Technical University

Summary

The represented paper deals with the problem of the creation of united automatic system of penitential system and its role in improving its working quality and matching the international needs is shown (in the article). There are given the formation of united automatic system (UAS) of penitential system and the basic principles of providing its information safety. The general block-diagrams of UAS and its each sub-system are also presented.

ЕДИНАЯ АВТОМАТИЗИРОВАННАЯ СИСТЕМА ПЕНИТЕНЦИАЛЬНОЙ СЛУЖБЫ И ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЕЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

, Одишариа К. Циклаური Н
Грузинский Технический Университет

Резюме

Показано, какую роль может играть создание единой автоматизированной системы в пенитенциальной системе для улучшения качества работы и максимального удовлетворения международных требований. Представлены основные принципы построения единой автоматизированной системы пенитенциальной службы и обеспечения ее информационной безопасности. Даны общие блок-схемы функционирования системы в целом и ее отдельных подсистем.